

کمرنگ شدن عدالت در جایگاه سوخت

وجد عظیم‌نیا دبیر گروه اقتصادی

تصمیم دولت برای اجرای طرح بنزین سمنرخی، فصل جدیدی از بحث‌های اقتصادی در باره نحوه توزیع بارانه سوخت گشوده است. گفته می‌شود این تصمیم با هدف ایجاد نظم بیشتر در بازار سوخت و کنترل مصارف انجام شده است اما در بطن خود چند مسئله از جمله عدالت در تخصیص بارانه انرژی را بر چسبته می‌کند که از قضا اصلی‌ترین مسئله این حوزه در سال‌های اخیر نیز است. بدون توجه دقیق به این محور بنیادین، هر تصمیمی ولو پیچیده، نواورانه یا پر از جزئیات فنی باشد، در نهایت از تحقق کارکرد اصلی خود بازمی‌ماند و موجب بازتولید نابرابری‌های پیشین می‌شود. در ساختار جدید، دولت سهمیه ۶۰ کیلتری بنزین با نرخ هزارو ۵۰۰ تومان و سهمیه ۱۰۰ لیتری با نرخ ۳هزارو تومان را برای دارندگان خودرو حفظ کرده و نرخ سوم را ۵هزار تومان تعیین کرده است. این تصمیم در ظاهر تلاشی برای نزدیک شدن به قیمت واقعی و کاهش فشار بودجه‌ای به نظر می‌رسد، اما زمانی که مبنای تخصیص بارانه مورد بررسی قرار می‌گیرد، داستان فرق می‌کند. مشکل انجاست که این سازوکار همچنان بر پایه مالکیت خودرو بنا شده است و بر اساس افراد پیش نمی‌رود و اقتصاد رفاه سال هاست هتندار می‌دهد یارانه‌ای که بر پایه دارایی توزیع شود، ناگزیر سمت گیرانه و ناعادلانه خواهد بود. این نکته‌ای است که در شرایط کنونی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند، زیرا ساختار جمعیتی و درآمدی کشور در سال‌های اخیر به شکلی تغییر کرده که مالکیت خودرو تقریباً به شاخصی برای تمایز طبقاتی بدل شده است.

جامعه‌ای که اکثریت خانوارهای دهک‌های پایین آن فاقد خودرو هستند، زمانی با مسئله جدی مواجه می‌شود که دولت پارانرژی را بر مبنای خودرو تخصیص دهد. بارانه سوخت عملاً به گروهی تعلق می‌گیرد که توان خرید خودرو داشته‌اند و از امکان مصرف بیشتر انرژی بر خوردارند. در مقابل، خانواری که فاقد خودرو است یا برای نخستین بار قصد خرید خودرویی معمولی دارد، از این یارانه بی‌بهره می‌ماند یا سهمی کوچک‌تر دریافت می‌کند، درحالی‌که همان خانوار نیز به اندازه دیگران به حمایت اجتماعی نیازمند است. این همان گره اصلی بحث عدالت یارانه بنزین است که تأکید دارد یارانه باید متوجه افراد باشد، نه دارایی‌های آنها. نکته مهم دیگر این است که افزایش سهمیه خودروها در طرح جدید، عملاً فشار بیشتری بر منابع عمومی ایجاد می‌کند. در شرایطی که هزینه فرصت مصرف بنزین برای دولت بسیار بالاست و هزینه واردات یا تولید آن روزبه‌روز افزایش می‌یابد، تخصیص بیشتر یارانه به دارندگان خودرو، خلاف منطق اقتصادی و مصلحت عمومی است. سیاستگذاری انرژی باید به گونه‌ای طراحی شود که شوقی‌کننده مصرف بهینه و اصلاح رفتار باشد، نه اینکه مصرف بیشتر را با یارانه بیشتر همراه کند. هنگامی که ساختار یارانه به این صورت چیده می‌شود، خانوارهایی که مصرف بیشتری دارند، سود بیشتری می‌برند و خانوارهای کم‌مصرف یا فاقد خودرو سهم اندکی در ریافت می‌کنند. این وضعیت با اصول اساسی حمایت اجتماعی در تضار قرار می‌گیرد.

اقتصاددانان همواره بر این نکته تأکید کرده‌اند که یارانه انرژی، زمانی می‌تواند اثربخش باشد که هدفمند توزیع شود. هدفمندی نیز با شناسایی دقیق ذی‌نفعان امکانپذیر است. امروز ابزارهای لازم برای سنجش درآمد خانوار، تعیین دهک‌ها، ثبت تراکنش‌ها، و حتی پایش مصرف انرژی وجود دارد. با وجود این زیرساخت‌ها، پاششاری بر اینکه بارانه سوخت به خودروی افراد تعلق گیرد، بهره‌وری طرح را کاهش می‌دهد و بار سنگینی بر بودجه عمومی تحمیل می‌کند. حتی اگر دولت به درستی قصد داشته باشد از شوک قیمت بنزین جلوگیری کند، می‌تواند این حمایت را به‌طور مستقیم به افراد ارائه کند، بدون آنکه یارانه از مسیر مالکیت خودرو عبور کند.

این وضعیت زمانی پیچیده‌تر می‌شود که گروهی از خانوارهای کم‌درآمد برای نخستین بار خودرو خریداری می‌کنند. این گروه در طرح فعلی مشمول سهمیه نمی‌شوند، زیرا خودروهای نوشماره تا مدت مشخصی سهمیه دریافت نمی‌کنند چنین رویکردی اگرچه شاید با هدف جلوگیری از سوداگری یا ثبت‌نامه‌های غیرواقعی طراحی شده باشد، اما در عمل گروهی را هدف قرار می‌دهد که نیازمند حمایت واقعی هستند. خانواری که سال‌ها پس‌انداز کرده تا خودرویی ساده بخرد تا بخشی از هزینه حمل‌ونقل خود را کاهش دهد، در ماه‌های ابتدایی از یارانه‌ای که دیگران دریافت می‌کنند محروم می‌شود. این خطای طراحی، با مبانی عدالت و اصول سیاستگذاری پایدار سازگار نیست.

در کنار این ملاحظات، مسئله شکاف میان عدالت اقتصادی و عدالت انرژی نیز اهمیت دارد. یارانه بنزین در کشور ما صرفاً یک ابزار کمک معیشتی نیست بلکه نمادی از عدالت اجتماعی است و طبعاً هرگونه تحول در آن واکنش‌های اجتماعی و اقتصادی گسترده‌ای به همراه دارد.

هنگامی که توزیع یارانه به گونه‌ای انجام می‌شود که یک گروه عملاً صاحب بخش بزرگی از حمایت می‌شود و گروهی دیگر تقریباً بی‌نصيب می‌ماند، حسن نابرابری تشدید می‌شود. این شکاف اگر با بازسازی‌های دقیق و علمی همراه نشود، می‌تواند اعتماد عمومی را نسبت به سیاست‌های انرژی کاهش دهد و اصلاحات آینده را دشوارتر سازد.

در وجه اقتصادی، توزیع یارانه بر اساس خودرو، کارایی تخصیص منابع را نیز کاهش می‌دهد. سیاستگذار در چنین ساختاری نمی‌تواند رفتار مصرفی افراد را به صورت دقیق هدف قرار دهد. مثلاً ممکن است فردی سهمیه بنزین خود را مصرف نکند و آن را اجاره دهد یا در بازار غیررسمی بفروشد. این وضعیت مانع تحقق اهداف مقابله با قاچاق و مدیریت مصرف می‌شود و منابع یارانه‌ای را به سمت فعالیت‌های غیرمولد هدایت می‌کند. در مقابل، تخصیص یارانه به فرد و مستقل از دارایی، رفتار مصرفی را شفاف‌تر می‌کند و امکان نظارت و تحلیل دقیق‌تری فراهم می‌آورد.

از دیدگاه رفاه خانوار نیز ساختار فعلی بهینه نیست. فشار هزینه حمل‌ونقل در دهک‌های پایین بسیار بالاتر از دهک‌های بالاست، زیرا هزینه سوخت سهم بزرگ‌تری از هزینه کل خانوار را تشکیل می‌دهد، اما در طرح مبتنی بر خودرو، این گروه‌ها سهم بیشتری از یارانه دریافت نمی‌کنند. خانواری با چند خودرو و چند مصرف‌کننده، چند برابر بیشتر از خانواری که فاقد خودرو است یارانه دریافت می‌کند، در حالی‌که بازتوزیع منابع عمومی باید بر اساس نیاز و توان اقتصادی خانوار و نه تعداد دارایی آن باشد. اگر عدالت قرار است محور تصمیم‌های بنزینی باشد، یارانه باید به فرد اختصاص پیدا کند. مصرف بنزین نیز باید به کدملی متصل شود تا سهم واقعی هر فرد از منابع ملی به او برسد، چه مالک خودرو باشد چه نباشد. این رویکرد در بسیاری از کشورها اجرا شده و نتایج موثقی به دنبال داشته است. با اتصال یارانه انرژی به کدملی، علاوه بر ایجاد عدالت توزیعی، امکان مدیریت دقیق‌تر مصرف، مقابله با قاچاق، حذف کارت‌های اجاره‌ای و ایجاد شفافیت بیشتر فراهم می‌شود. مهم‌ترین نکته سیاستگذار می‌تواند با تحلیل داده‌های رفتاری، ساختار یارانه را بویاتر و هوشمندتر تنظیم کند.

گزارش یک زینب‌زین

یارچا بودن سهمیه اول و دوم هزارو ۵۰۰تومانی و ۳هزار تومانی در این طرح موسوم به بنزین سمنرخی هستتیم و قیمت نرخی سوم بنزین ۵هزار تومان تعریف شده است و از اواسط آذر این تصمیم دولت اجرایی خواهد شد. نکته بسیار مهم این است که با وجود طرح‌های مختلف روی میز دولت و حتی اعلام مخالفت برخی اعضای اصلی دخیل در موضوع بنزین، این طرح به تصویب رسید. نکته اول در رابطه با این طرح این است که سازوکار بنزین سمنرخی نسبت به وضعیت فعلی قطعاً بهتر است ولی بهترین گزینه روی میز دولت نبود و اجرای آن با طرح‌های دیگر نظیر بنزین به نفع تعارضی ندارد. در راستای اجرای بهتر این طرح که دولت تصمیم دارد آن را عملی کند، به موضوعاتی خواهیم پرداخت که به سمت حذف نقاط منفی طرح بنزینی دولت برویم.

■ ■ ■

اولین ایرادی که به طرح بنزینی دولت گرفته می‌شود، مسئله عدم تحقق عدالت در توزیع یارانه است و کماکان مسئله توزیع عادلانه یارانه بنزین با تخصیص دو سهم ۶۰ کیلتری بنزین هزارو ۵۰۰ تومانی و سهم جدید ۱۰۰ لیتری بنزین ۳هزار تومانی را در این بخش شاهد هستیم، همچنین نه تنها سهمیه بنزین کمتر نشده بلکه سهمیه آن به خودروداران بیشتر شده است. از طرفی مسئله تنوع بخشیدن به سبد سوخت نیز در این طرح دیده نشده است، در حالی‌که گزینه‌های دیگر بر روی میز دولت از عدالت اجتماعی بیشتری برخوردار بودند.

ایراد دوم این طرح بنزینی دولت، مسئله مربوط به حذف سهمیه سوخت خودروهای نوشماره است. این مشکل جدی و بزرگ موجب خواهد شد خانواده‌های زیادی که از دهک‌های پایین جامعه نیز هستند و تاکنون خودرو و پلاکی به نام‌شان نبوده است، از سهمیه بنزین بهره‌مند نشوند و از این طریق نیز عدالت اجتماعی در این طرح نقض می‌شود و حذف این بند وضعیت را بهتر خواهد کرد.

ایراد سوم طرح بنزین دولت مسئله مربوط به تعیین

گزارش ۲ طه شاطری

فروش یک ملک به چند نفر یا معامله ملکی که در رهن بانک است، از جمله کلاهبرداری‌های رایجی است که سالانه هزاران پرونده قضایی ایجاد می‌کند. قانون جدید الزام به ثبت رسمی، با معرفی سازوکاری نوین به نام «قراردادهای یکسان رسمی» به دنبال حذف این خطر هاست.

■ ■ ■

علیرضا سیفی، کارشناس حوزه سیاستگذاری و کسب‌وکار با بیان اینکه بزرگ‌ترین خطر اقتصادی که مردم امروز در معاملات ملک با آن مواجهند، در یک بازه زمانی دو تا سه ماهه بین نوشتن قولنامه و مراجعه به دفتر خانه برای انتقال سند قطعی نهفته است، توضیح می‌دهد که قانون جدید الزام به ثبت رسمی چگونه با این خطر مبارک می‌کند که در رهن بانک به نفع مردم و هم به نفع مشاوران املاک حرفه‌ای خواهد بود و چرا زیرساخت فعلی سازمان ثبت پاسنخوی نیاز بازار نیست.

سیفی می‌گوید: «در این فاصله، چون ارزش معامله بالاست، طرفین برای اطمینان از تعهدات یکدیگر مجبورند یک سند عادی یا قولنامه بنویسند. همین سند عادی، بستر فساد است. برای مثال، مواردی واقعی دیده‌ام که فروشنده، ملکی که در رهن بانک بوده را بدون اطلاع خریدار فروخته یا یک ملک را به چند نفر فروخته و از هر کدام بخشی از پول را گرفته

طبق دستورالعمل جدید تصویب‌شده هیئت‌عالی بانک مرکزی، بانک‌ها در صورت عبور از سقف ۳۰درصدی نسبت خالص دارایی‌های ثابت، حق تملک‌دارایی ثابت جدید را ندارند و باید طی مهلت‌های تعیین‌شده خود را با حدود مجاز تطبیق دهند.

■ ■ ■

به گزارش صداوسیما، دستورالعمل نحوه محاسبه «نسبت خالص دارایی‌های ثابت بانکی مؤسسات اعتباری» پس از بازنگری و به‌روزرسانی در چهل‌و هشتمین جلسه هیئت عالی بانک مرکزی به تصویب رسید. هدف از این بازنگری، کنترل حجم سرمایه‌گذاری بانک‌ها در دارایی‌های ثابت و هدایت منابع شبکه بانکی به سمت نقش اصلی آنها یعنی واسطه‌گری وجوه اعلام شده است. بر اساس این دستورالعمل که با استناد به الزامات قانونی از جمله قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، قانون پولی و بانکی کشور و قانون برنامه هفتم پیشرفت اصلاح شده، حد مجاز نسبت خالص دارایی‌های ثابت بانکی برای مؤسسات اعتباری حداکثر ۳۰درصد تعیین شده است؛ تغییر قابل توجهی محسوب می‌شود.

جزئیات محاسبه نسبت

طبق ماده ۴، نسبت خالص دارایی‌های ثابت بانکی

۳ نقد فنی به طرح بنزینی دولت

مهم‌ترین مشکل مربوط به طرح بنزینی دولت نیز مسئله عدم اتصال مصرف بنزین به کدملی است. متأسفانه دولت مهم‌ترین ایراد طرح بنزینی دولت گرفته و در جمع‌بندی این بخش باید اشاره کرد که ایجاد سازوکار جدید برای بنزین و خارج شدن از وضعیت بد فعلی نقطه قوت طرح بنزین سمنرخی است ولی وجود ایرادات زیاد از جمله تخصیص یارانه بنزین به کدملی و همچنین اتصال مصرف بنزین به کدملی از طریق اجرای پروژه اتصال سهمیه سوخت به کارت بانکی و کدملی افراد و بررسی برخط حضور شخص در کارت بانکی و کدملی افراد شد مسئله قاچاقی کماکان پمپ بنزین موجب خواهد شد مسئله قاچاقی کماکان پررنگ باشد و باید مسئله اتصال مصرف بنزین هر

حقوقی ندارد و اسم آن بستر «پیش‌نویس معامله» است. حرف‌شان این است که بنگاه‌ها پیش‌نویس بنویسند و طرفین طی چند روز به دفتر خانه بروند. پیش‌نویس هیچ اثر حقوقی ندارد، یعنی اگر من و شما پیش‌نویس را امضا کنیم و من پول را بدهم، شاید شما هرگز برای انتقال سند به دفتر خانه نیاپید. در این صورت، من نمی‌توانم شما را به تنظیم سند «الزام» کنم، نهایتاً باید به دادگاه بروم تا پولم را پس بگیرم. این یعنی ریسک اصلی معامله سر جای خودش باقی است و سازمان ثبت تمرکزش را روی راهکاری گذاشته که مشکل را حل نمی‌کند.

■ **پایان کلاهبرداری در پیش‌فروش با «شناسه یکتا»**
یکی از پریسک‌ترین بازارها، حوزه پیش‌فروش آپارتمان است. سیفی این بخش از قانون را یکی از دستاوردهای مهم آن می‌داند: «برای واحدهای پیش‌فروشی، یک «شناسه یکتا» صادر می‌شود و این شناسه در اختیار مالک قرار می‌گیرد. وقتی سازنده می‌خواهد واحدی را پیش‌فروش کند، در واقع همین شناسه‌ها را که نماد مالکیت هستند، می‌فروشد. هر واحد فقط یک شناسه یکتا دارد. با این مکانسیم، دیگر امکان اینکه یک واحد آپارتمان به ۱۰ نفر فروخته شود، از بین می‌رود و بازار پیش‌فروش امن خواهد شد. این موضوع نیازمند تعامل فنی بین شهرداری‌ها و سازمان ثبت است که قانون تکلیف آن

است. این‌ها همه تبدیل به پرونده قضایی می‌شود.» وی راهکار قانون برای حذف این تهدید را «اینگونه توضیح می‌دهد: «طبق قانون، سازمان ثبت مکلف ثابت مشهود و نامشهود، دارایی‌های مر تبت، شده دو زیرساخت را برای «عموم اشخاص» فراهم کند: اول، امکان استعلام آنی وضعیت ملک (مثل توقیف نبودن، در رهن نبودن یا ممنوع‌المعامله نبودن فروشنده) و دوم، ثبت قرارداد در قالب

است. این‌ها همه تبدیل به پرونده قضایی می‌شود.» وی راهکار قانون برای حذف این تهدید را «اینگونه توضیح می‌دهد: «طبق قانون، سازمان ثبت مکلف ثابت مشهود و نامشهود، دارایی‌های مر تبت، شده دو زیرساخت را برای «عموم اشخاص» فراهم کند: اول، امکان استعلام آنی وضعیت ملک (مثل توقیف نبودن، در رهن نبودن یا ممنوع‌المعامله نبودن فروشنده) و دوم، ثبت قرارداد در قالب

بانک‌ها از تملک دارایی ثابت بالاتر از سقف ۳۰درصد منع شدند

از تقسیم «خالص دارایی‌های ثابت مشهود و نامشهود بانکی» بر «حقوق مالکانه پس از کسر سود قطعی‌نشده» به دست می‌آید. در اقام صورت نسبت، مواردی همچون دارایی‌های ثابت مشهود و نامشهود، دارایی‌های مر تبت، دارایی‌های در جریان تکمیل، اجاره‌های سرمایه‌ای، پیش‌پرداخت‌های سرمایه‌ای، اقلام سرمایه‌ای در انبار و ودایع اجاره عملیاتی لحاظ می‌شود. مخرج نسبت نیز شامل تمامی اقلام حقوق مالکانه پس از کسر سود قطعی‌نشده است.

لحاظ‌شدن دارایی‌های اشخاص وابسته

بنابر ماده ۵، ان بخش از دارایی‌های ثابت اشخاص وابسته که با تأمین مالی بانک خریداری شده یا از سوی خود بانک مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد، در محاسبه نسبت منظور خواهد شد؛ حکم مهمی که مانع انتقال فرعی دارایی‌های ثابت با هدف کتمان نسبت در صورت‌های مالی می‌شود.

سقف ۳۰درصدی نسبت

ماده ۶ دستورالعمل، سقف مجاز این نسبت را حداکثر ۳۰درصد تعیین می‌کند. پیش‌تر در نسخه پیوست‌شده مربوط به مصوبه سال ۱۴۰۴، سقف ۲۰درصد برای نسبت خالص دارایی‌های ثابت تعریف شده بود اما نسخه جدید که هیئت عالی تصویب کرده، با اصلاحات قانونی و محتوایی، سقف

را مشخص کرده است.»

قرارداد یکسان در خانه با بنگاه، آیا دفاتر

اسناد رسمی و بنگاه‌ها حذف می‌شوند؟

این فرایند جدید قرار است چگونه اجرا شود؟ سیفی با اشاره به آیین‌نامه اجرایی قانون، مسیرهای موازی پیش‌روی مردم را تشریح می‌کند: «در آیین‌نامه تصریح شده است که این امکان در اختیار «سکوه‌های خصوصی و دولتی» و «اشخاص» قرار می‌گیرد، یعنی هم می‌توان به صورت «خودکاربری» در خانه معامله حالا می‌تواند با اطمینان کامل به مشورت خدمات مراجعه کرد و آن بنگاه با اتصال به یکی از این سکوها، هم استعلامات را می‌گیرد و هم معامله را در قالب قرارداد رسمی ثبت می‌کند.»

وی تکراری‌ها را مورد حذف بنگاه‌ها و دفاتر اسناد رسمی را بی‌مورد می‌داند: «این ابزار نه تنها بنگاه‌ها را حذف نمی‌کند، بلکه کار آنها را کارآمدتر و امن‌تر می‌کند. بنگاهی که قبلاً هیچ ابزار استعلامی نداشت، حالا می‌تواند با اطمینان کامل به مشورت خدمات دهد. دفاتر اسناد رسمی هم برای اطمینان از نبود اکراه یا اجبار در معامله اباً توجه به ارزش بالای ملک، پس از ثبت قرارداد آنالاین، یک نقش نظارتی نهایی برای احراز اراده طرفین خواهند داشت. هدف حذف کسی نیست، هدف این است که معامله رسمی آنقدر آسان و امن شود که کسی سراغ معامله عادی نزود.»

اولویت اول و آخر وزارت نیرو اصلاح اقتصاد آب و برق است

وی گفت: ما در کنار منابع آب شور زندگی می‌کنیم و باید از این پدیده به‌عنوان فرصتی برای نوآوری و سرمایه‌گذاری استفاده کنیم. وزیر نیرو همچنین تأکید کرد که مدیریت آب نباید تنها بر تولید متمرکز باشد، بلکه تولید و مصرف هر دو باید هم‌زمان مورد توجه قرار گیرند. وی افزود: باید از شرایط فعلی درس بگیریم و اقدامات مان در بعدها کیمت، کیفیت و زمان به گونه‌ای باشد که واقعاً بهره‌ور باشد.

علی‌آبادی به معاون جدید امور آب و آبفا توصیه کرد دو محور مهم شیرین‌سازی آب و بازچرخانی آب‌های بهره‌برداري شده را در اولویت برنامه‌های اجرایی خود قرار دهد.

وزیر نیرو به کاربست هوش مصنوعی و ابزارهای دیجیتال در مدیریت آب اشاره کرد و گفت: حرکت به سوی دیجیتالی‌سازی بدون داده‌های دقیق و مدیریت شده امکانپذیر نیست. جمع‌آوری، تحلیل و تبدیل داده‌ها به خرد عملیاتی، یکی از مأموریت‌های راهبردی ماست.

در پایان، علی‌آبادی نیروی انسانی را مهم‌ترین سرمایه وزارت نیرو خواند و گفت: بدون توجه به جذب، ارتقای مستمر و به‌کارگیری نیروهای متخصص، هیچ‌یک از این برنامه‌ها به ثمر نخواهد نشست.